

van nieuwe betekenis te voorzien. Het engagement bleef aanwezig maar was minder militant dan voorheen, een houding die door de auteur treffend omschreven wordt als *'un prosélytisme discret'*. In het vierde hoofdstuk wordt dit geïllustreerd met analyses van het aandeel van Franstalige katholieken in de utopie van – al dan niet religieuze – basisgemeenschappen geïnspireerd door het gedachtengoed van mei '68, de milieubeweging (Ecolo), het streven naar levensbeschouwelijk pluralisme in het vrij onderwijs en het feminisme, dat zich zowel buiten- als binnenkerkelijk manifesteerde.

De rode draad in dit boek is dat afstand nemen van het kerkinstituut voor katholieke intellectuelen in Franstalig België de noodzakelijke voorwaarde was om een betekenisvolle levensbeschouwelijke stem te behouden in de naoorlogse samenleving en met die samenleving een nieuwe, constructieve relatie op te bouwen. Dit ogenschijnlijk nogal paradoxale punt wordt door de auteur overtuigend gemaakt. In het slothoofdstuk waagt ze zich aan een profielschets van wie die katholieke intellectueel dan wel was. Iemand die zich vooral liet leiden door irenisme en gematigdheid, zo blijkt. Naar ons gevoel valt deze poging tot typering nogal zwak uit en is ze te exclusief opgehangen aan de figuur van auteur en sinoloog Pierre Ryckmans (1935-2014) als *case in point*. Het is het minst overtuigende deel van een voor het overige voortreffelijk boek dat met veel zin voor nuance is geschreven. Heel jammer en onbegrijpelijk is desondanks het ontbreken van een namenindex aan het eind gezien de pleiade aan katholieke auteurs, academici, priesters, religieuzen, politici en kunstenaars die aan bod komen en voorwerp zijn van analyse. De consulteerbaarheid van de tekst zou er zeker mee gebaat geweest zijn.

Gerrit Vanden Bosch

La CSC, retour sur 45 ans de progrès social 1970-2013

Bruxelles, CSC, 2023, 571 p.

Dit fraai uitgegeven, mooi geïllustreerde en kloeki boek – 571 bladzijden op een iets kleiner formaat dan A4 – vertelt de geschiedenis van het Franstalige Algemeen Christelijk Vakverbond - *Confé-*

dération des Syndicats Chrétiens (CSC) tussen 1970 en 2013. Het werd geschreven door historici van CARHOP en betrokkenen van de CSC en zit te paard tussen geschiedenis en permanente vorming. Dat verklaart ongetwijfeld de originele structuur van het werk: het eerste deel bestaat uit een afwisseling van chronologische hoofdstukken en thematische foci, bijvoorbeeld over de (diensten voor) zogenaamde 'specifieke groepen'; andere dan de (mannelijke) werknemers met een job die vooral door de centrales worden vertegenwoordigd. Het tweede deel is uitsluitend thematisch opgebouwd en gaat in op kwesties als het militantisme, het christelijke karakter van de organisatie, de diensten voor arbeidsrecht of nog de Europese en internationale werking van de CSC. Het boek sluit af met een nawoord in de vorm van een interview met toenmalig voorzitter Marc Leemans en secretaris-generaal Marie-Hélène Ska. Het boek is gebaseerd op grondig bronnenonderzoek, zowel archief als uitgegeven bronnen en interviews, waarbij de auteurs zich wel beperken tot bronnen geproduceerd door de CSC zelf.

Op basis van dit onderzoek wordt de evolutie geschetst van de CSC als organisatie vanaf het einde van *'les trentes glorieuses'* tot 2013 toen het arbeidsrechtelijk eenheidsstatuut voor arbeiders en bedienden tot stand kwam, waar de CSC zich al langer sterk voor had gemaakt, en de eerste congressen van de Waalse en Brusselse regionale comités werden georganiseerd.

Het boek geeft een grondig overzicht van de geschiedenis van de CSC in het algemeen, van verschillende deelaspecten van de werking van de organisatie of belangrijke kwesties waarmee de CSC werd geconfronteerd, althans op interprofessioneel niveau. Het boek toont goed aan hoe de hoge (structurele) werkloosheid, vooral onder jongeren die ontstond met de crisis van de jaren 1970 een centrale bekommernis werd en bleef voor de CSC. Een tweede rode draad is hoe de organisatie zich aanpaste aan sociologische verschuivingen door nieuwe structuren te creëren om de belangen van 'specifieke groepen' (werklozen, vrouwen, migranten, jongeren, bruggepensioneerden)

te verdedigen en hen in de organisatie te verankeren. De invalshoek is bijzonder, in die zin dat het niet gaat over een geschiedenis van de CSC als nationale organisatie (of federaal zo men wil), maar over de Franstalige vleugel. Dit leidt echter nooit tot een verheerlijking van de CSC of een ‘slachtofferperspectief’ in een organisatie waar de Vlaamse vleugel dominant was. De toon blijft sereen en de benadering wetenschappelijk. Wel wordt ingegaan op conflictstof, die er met name was over de rol die het ACV, via Jef Houthuys, speelde in het mogelijk maken van de omslag naar een meer door het neoliberalisme geïnspireerd sociaaleconomisch beleid vanaf 1982, waar de Franstaligen in de CSC niet altijd goed over geïnformeerd waren en meer terughoudendheid voorstonden. De CSC werd geacht zowel de Waalse gewesten als Brussel te vertegenwoordigen, maar Brussel krijgt relatief minder aandacht; de focus ligt op de Waalse verbonden.

Het boek is een organisatiegeschiedenis, een keuze die perfect te verantwoorden is, zeker als men er rekening mee houdt dat er al een *Dictionnaire biographique du mouvement ouvrier en Belgique* bestaat, waarvan CARHOP een van de drijvende krachten is. Wie geïnteresseerd is in het persoonlijk traject van militanten en leiders van de CSC kan daar terecht. Bij het schetsen van de organisatorisch ontwikkeling van de CSC wordt systematisch aandacht besteed aan de opeenvolgende congressen omdat daar nieuwe thema’s en uitdagingen worden geagendeerd, de organisatie naar antwoorden zoekt, nieuwe ontwikkelingen in gang zet en daarmee de organisatie in een nieuwe richting stuurt. De geschiedenis van de CSC wordt adequaat geschetst tegen de achtergrond van de socio-economische en politieke ontwikkelingen van de verschillende tijdvakken die in elk hoofdstuk aan bod komen. De keuze om aparte hoofdstukken te wijden aan bijzondere groepen, fenomenen en diensten is een gelukkige keuze omdat zo aspecten van de werking van de organisatie aan bod kunnen komen die in een klassiek algemeen overzichtswerk tussen de plooiën vallen. Een voorbeeld is de dienst voor arbeidsrecht – de vakbonden kunnen hun

leden verdedigen voor de arbeidsgerechten – die nauwelijks bestudeerd is, maar zo blijkt uit dit boek meer en meer geprofessionaliseerd werd, niet alleen om de juridische bijstand te optimaliseren, maar ook om jurisprudentie in het voordeel van de werknemers uit te lokken.

De bijzondere opbouw van het boek – in het voorwoord spreekt het begeleidingscomité over een “*grand scrabble*” – laat toe onderdelen geheel apart te lezen, een voordeel wanneer het boek wordt gebruikt voor permanente vorming. Dit breekt echter het betoog in de chronologische hoofdstukken omdat daar bepaalde punten slechts heel kort worden aangeraakt en de lezer voor meer uitdieping het thematisch hoofdstuk moet raadplegen. De lezer heeft regelmatig het gevoel dat in de chronologische hoofdstukken te snel over belangrijke fenomenen wordt heengegaan en niet altijd duidelijk is welke de precieze impact is geweest. Dat is bijvoorbeeld het geval voor de spanningen rond de relatie met de PSC in de jaren 1980 die zouden leiden tot de oprichting van de efemere beweging/partij SeP - *Solidarité et Participation*.

Het boek integreert de geschiedenis van de CSC goed in algemene evoluties, maar blijft toch overwegend feitelijk, wat enigszins ten koste gaat van een meer algemene problematisering. Bepaalde fenomenen worden onderbelicht, zoals de globalisering die vanaf de jaren 1990 druk zette op de syndicale werking die zich in de ‘*trente glorieuses*’ toch vooral in het kader van de nationale staten had ontwikkeld met als belangrijkste resultaten het nationale overlegsysteem en de nationale sociale zekerheid. Het laatste thematische hoofdstuk behandelt het Europese en internationale kader, maar dit is sterk toegespitst op organisationele ontwikkelingen en onderbelicht de algemene context. Vanuit hetzelfde perspectief is het vreemd dat de Lissabon-strategie van de Europese Unie niet meer aandacht krijgt, omdat ze een directe impact had op het sociaaleconomisch beleid van de Europese lidstaten.

Het boek is het resultaat van grondig bronnenonderzoek volgens de regels van de kunst, maar

op sommige punten had de analyse verder kunnen gaan. Een voorbeeld is de verhouding met de paars(e)-groene regeringen onder leiding van Guy Verhofstadt. Op basis van een interview met de toenmalige leiders van het ACV-CSC wordt gesteld dat ze zich een toegang moesten forceren tot de Eerste Minister, maar dat na die persoonlijke krachtmeting de verhoudingen hersteld werden. Dat mag dan wel zo zijn geweest op het vlak van de top van de organisaties en de bewindslieden, maar actoren uit het sociaaleconomisch overlegstelsel ervoeren dat het leerstuk van het 'primaat van de politiek' dat leidend werd na 1999 toch resulteerde in een veranderende verhouding

tussen politiek en overlegstructuur. Wat de keuze van de thema's betreft kan de vraag gesteld worden waarom niet apart aandacht werd besteed aan de studiedienst: die was niet alleen inhoudelijk sterk en kon zo mee de sociale agenda bepalen, maar bereidde ook lang de congressen voor. Deze kritische kanttekeningen nemen niet weg dat dit boek een heel goede leidraad is voor wie een langetermijnperspectief zoekt op de syndicale geschiedenis en breder, de geschiedenis van de arbeidsverhoudingen en de sociale zekerheid, na de crisis van de jaren 1970.

Dirk Luyten